

Søren Christensen, Tine Damsholt, Astrid P. Jespersen, Signe Mellemegaard og Marie Sandberg 2017. *Kultur som praksis. Etnologiske perspektiver på individualitet og fællesskap, kultur og historie*. Hans Reitzels Forlag, 202 s.

Anmeldt av Ingmar Meland

Boka har i alt fem kapittel, forfatta av fire etnologar frå Københavns Universitet og ein idéhistorikar frå Aarhus (Christensen). Problemsituasjonen og formålet med boka gjer innleiinga greie for. Det blir gjort med utgangspunkt i snakket «om en ny samfundsepoke kaldet det 'postfaktuelle samfund'», som «knytter an til et opgør med magteliten, ekspetvældet og en generel mistro til kendsgerninger, herunder især videnskabelige» (s. 7), og dei problema som knyter seg til ulike former for konstruktivisme.

Sandberg og Jespersen stiller seg med rette kritisk til førestellinga om eit «postfaktuelle samfund», men knyter den inn mot spørsmålet om korleis fakta blir etablerte i moderne samfund, gjennom vitskapleg opparbeiding av kunnskap. Dei siterer Bruno Latour, som er uroleg for kva han sjølv har stelt i stand, og dei meiner Latour gjev uttrykk for «at hans konstruktionistiske projekt (og i bredere forstand hele socialkonstruktivismen) har bidraget til at så en grundlæggende tvivl om, hvad fakta 'er'» (s. 8). Det leier fram til tanken om vitskap «som en refleksiv praksis, der genneom kontinuert problematisering reflekterer over den viden og de kendsgerninger, videnskaben selv er med til at producere» (s. 10) og hovudargumentet om «at det netop er refleksiviteten, der kvalificerer den kulturvidenskabelige videnskabelighed» (s. 11). Dette hovudpunktet om refleksivitet blir følgt opp i både kapittel 1 og kapittel 4.

I kapittel 1, «Kulturhistoriske problematiseringer», diskuterer Damsholt og Melleme-

gaard «centrale strategier indenfor retninger som bl.a. ny kulturhistorie, genealogi og begrebshistorie» (s. 12). Forfatterane gjer her eit godt grep når dei tar opp polemikken som T.R. Troels-Lund retta mot den prøyssiske historikaren Dietrich Schäfer, som hadde slakta det store verket hans *Dagliglivet i Norden i det sekstende Aarhundrede*. Den nyttar dei til både å peike på kontinuitet og brot i problemstillingane og til å gjere greie for sitt eige syn på kulturhistorie. Brotet har å gjere med eit endra syn på kva historie i det heile tatt er, og akkurat det spørsmålet er den overordna problemstillinga i kapitlet. Det er i den samanhengen grunn til å framheve eit anna vellukka grep, nemleg dei informative tekstboksane som er plasserte på strategiske stader i boka. Desse boksane, som anten utdjuvar teoretiske omgrep eller viser døme på samtidige kulturanalysar, gjer det mogleg for forfatterane å relativt uforstyrra forfylgje problemstillinga og føre sine eigne resonnement i brødteksten.

I kapittel 2, «Fællesskaber i kulturvidenskabeligt perspektiv», er problemstillinga knytt til det klassiske spørsmålet om kva som får eit samfunn til å henge saman. Sidan Herbert Spencer og Emil Durkheim, har spørsmålet vore knytt til omgrepa integrasjon og solidaritet. Desse dukkar også opp i framstillinga til Sandberg, Christensen og Jespersen, men spelar inga hovudrolle. Det gjer heller omgrepet «sammenhengskraft», som har prega den politiske debatten om innvandring, migrasjon og verdjar i Danmark, særleg etter den såkalla Muhammed-krisen i 2005. Dei teoretiske perspektiva i kapitlet blir henta hjå den moderne klassikaren til Benedict Anderson, *Imagined Communities* (1983) og frå tradisjonen etter den litt eldre klassikaren Georg Simmel, særleg då forlenginga av den hjå dei nord-amerikanske sosiologane Erving Goffman og Harold Garfinkel. Spørsmålet om korleis sosial orden er mogleg, finn hjå den fyrst-

nemnde eit svar i «de 'store' og abstrakte fællesskabsformer, som vi i dagliglivet rutinemæssigt refererer til som 'samfund', 'kulturer', 'nationer', 'folk' og 'stater'» (s. 69). I tradisjonen etter Simmel, ligg svaret snarare i dei små formene for fellesskap og «den mere eller mindre ubemærkede skabelse og genskabelse af fællesskabet gennem hverdagens interaktionsmønstre» (s. 78). Her saknar denne meldaren Marx og Weber og Emil Durkheim, samt Ferdinand Tönnies og det idealtypiske skiljet mellom *Gemeinschaft* og *Gesellschaft*, kanskje også Wittgenstein-tradisjonen, men det er ikkje plass til alt i ei slik bok. Forfatterane skal ha ros for at dei klarer å kombinere historisk og sosiologisk stoff i framstillinga av perspektiva sine, samstundes som dei gir gode døme på nyare etnologiske studiar av fellesskap. Dei er innsiktsgevande og ein styrke ved boka.

Kapittel 3, som egentleg er det fjerde kapitlet har overskrifta «Subjektivisering og individualitet». Christensen og Sandberg gjer innleiingsvis opp med det dei kallar «individualiseringstesen», som dei finn hjå sosiologane Anthony Giddens, Zygmunt Bauman og særleg Ulrich Beck. Beck sjølv framførte sin tese som ein kritikk av den sosiologiens fokus på kollektive storleikar som samfunn, sosiale system og strukturar, på grupper og klassar. I staden framheva Beck at individa i moderniteten, eller «det andre moderne» som han kalla det, gir oss en ny slags antropologi om «en 'homo optionis', for hvem alle livsforhold er blevet spørgsmål om valg med alt, hvad det indebærer af konstante anfægtelser» (s. 105). Det kan innvendast mot Beck at han tar modernitetsteorianes implisitte epokalisme for gitt. Med epokalisme skal ein forstå hangen til å sjå si eiga samtid som starten på en ny epoke, noko som igjen heng saman med ein stilleiande historiefilosofi om ein slags naudsynt progresjon frå til dømes

«landbrugssamfund til industrisamfund til videnssamfund» (s. 105). Christensen og Sandberg meiner at tankegangen til Beck avpolitiserer spørsmålet om individualitet og individualisering, fordi den tenderer mot å skilje individet for skarp ut frå fellesskapen. Difor knyter dei heller si framstilling til «fransk teori», nemleg den som stør seg på Louis Althusser, Michel Foucault, Judith Butler, Slavoj Žižek, Donna Haraway og John Law. Dermed kjem maktproblematikken tydelegare i fokus, men eg undrar på om dette er lukkelege val av teoretiske partnarar for etnologifaget i dag, også i høve til målet om å forstå kva som er på ferde i dei nye formene for nasjonalisme og populisme som har avteikna seg tydeleg dei seinare åra. Difor stiller eg meg tvilande til at «dette kapitelts subjektiveringsperspektiver – med deres fokus på «subjektiveringsregimer» og «ideologiske interpellationer – har vesentlig mer at tilbyde» (s. 139) enn slike perspektiv som held fest ved individomgrepet eller omgrepet om «sjølv».

Kapittel 4, «Kulturanalyse som refleksiv praksis», tar på nytt opp spørsmålet om refleksivitet. Jespersen, Sandberg og Mellemgaard fører her fram eit metodologisk forsvar for «den vestlige forskningspraksis» (Apparundai) generelt og etnologien som kulturvitskap spesielt. Dei tar opp den gamle konflikten mellom positivisme og hermeneutikk i tilknytning til Hans-Georg Gadamer, og gjer greie for det dei kallar «kulturanalysens fire dimensjoner», som også peikar ut «kulturanalysens proceslinje» (s. 148). Det handlar då om gangen frå utforming av forskingsspørsmål, *via* val av metodisk opplegg og det svært samansette analytiske arbeidet ein må gjere som etnolog, og fram til presentasjonen av forskinga og korleis denne kan verke tilbake i livsverda som former for intervensjonar. Dei tar opp klassiske emne som historisk kjeldekritikk, feltarbeid, korleis ein kombinerer fleire

materialtypar og kva ein må tenkje på som sjølvmedviten forskar: Det er refleksivitet og refleksjon over alt der forskaren ferdast, og den må ein som etnolog/kulturforskar ta høgde for heile vegen. Sjølv om ein skil mellom skildring, analyse, tolking og vurdering som ulike operasjonar, skal ein vere klar over at dei heng uløyselig saman i forskingspraksisen. Når det kjem til framstillinga av dei funna granskinga har fått fram og kva verknader dei kan ha i verda, talar forfattarane om «de kulturanalytiske udsagn». Det tykkjer eg er eit uheldig uttrykk, mellom anna fordi det er tale om så mykje meir en utsegner, men boka har fleire gode døme på kva det er viktig å tenkje når det gjeld spørsmålet om kva formålet med kulturforskning skal vere.

Eg må vedgå at eg har vore lettare irritert fleire stader under vegen i lesinga. Det har kanskje mest med mine teoretiske og filosofiske preferansar å gjere, men det slår meg at etnologien har like mykje å tene på å oppsøkje si eiga faghistorie som på å springe etter det siste nye (som dessutan ikkje er særleg nytt lenger). Då tenkjer eg særleg på aktørnettverksteori (ANT), vitskaps- og teknologistudier (STS) og «fransk teori». Kva som gjer dei perspektiva som dominerer der til spesifikt etnologiske perspektiv, er ikkje så lett for meg å sjå. I mine auge er dei teoretiske perspektiva boka held fram som etnologiske – inkludert bruken av Foucault og Koselleck i kulturhistorisk samanheng – tett på å vere ein teoretisk dogmatikk innan kulturstudiar generelt.

Etnologien har vore og er – så langt eg kjenner den – praksisnær og knytt til teoretiske perspektiv som gjer det mogleg å kome tett på og skildre dei fenomenene som blir granska og å framstille dei på ein nøgnast mogleg måte. Det bør etnologien halde fram med. Spørsmålet er til sist om denne boka er meir til hjelp enn til hinder i så måte. Har det lukkast forfattarane å framstille etnologien

som ein praksisnær og refleksiv vitskapleg praksis? Ja, det vil eg meine. Boka vender seg fyrst og fremst til danske studentar i etnologi og på det kulturvitskaplege området generelt, men alle som les dansk og er opptekne av kulturhistorie og kulturanalyse, eller som nyttar kjeldekritikk, feltarbeid og etnografi i forskinga si, vil ha godt utbyte av boka. Det er ei velkomponert bok som på ein overtydande måte klarer å vise relevansen av etnologi som kulturvitskap, eit fag der det er mogleg å halde fleire perspektiv saman i kraft av ein forskings-praksis. Det er kort sagt ei dugande bok. Her har nokon og ein kvar forskar – røynde som urøynde – eitkvart å lære.